

Lidingö Hembygdsförening

Lidingö stad
Miljö- och stadsbyggnadsnämnden
181 82 Lidingö

Lidingö den 24 januari 2008

Förslag till detaljplan för Dalénum, stadsdelen Skärsåtra

Lidingö Hembygdsförening har tagit del av rubricerat planförslag och får härmed framföra följande synpunkter.

Allmänt

AGA-anläggningen har en utomordentligt stor betydelse för svensk industrihistoria och är ett av ett fåtal kvarvarande industriområden i Stockholmstrakten som idag ännu uppvisar en historiskt begriplig helhet. Detta trots att ett antal äldre byggnader inte längre finns kvar och flertalet byggnader ianspråktagits av ny verksamhet. Ett särskilt värde har området givetvis för Lidingö och den omfattande påverkan verksamheten här haft för stadens utveckling.

Det är sålunda av mycket stor vikt att möjligheterna i framtiden att kunna uppleva och förstå AGA:s betydelse för svensk industrihistoria och Lidingös utvecklingshistoria ges genom att bebyggelsen inom området får leva vidare – om än med ny användning. En ambitiös antikvarisk förundersökning som redovisar värdena i helheten och de enskilda byggnadernas kvaliteter och detaljer har också framtagits. Planförslaget har utarbetats mot denna bakgrund och större delen av de äldre industribyggnaderna har föreslagits bevaras. Hembygd-föreningen är givetvis mycket positiv till detta men anser att man med ytterligare några byggnadskroppar bevarade skulle öka den historiska förståelsen av anläggningen som helhet. Detta utvecklas vidare nedan.

Hembygdsföreningen anser att bostadsutbyggnad inom stora delar av området är fullt möjlig och delar uppfattningen att området troligen kommer att bli mycket uppskattat med sin blandning av bostäder och verksamheter.

Gestaltning

Den föreslagna gestaltningen av området med anpassning av hushöjder till industribebyggelsen i mitten och lägre hus mot stranden och i parken i öster har föreningen till större delen ingen erinran mot. Risken att de sju våningar höga husen i väster längs Brostugevägen blir för storskaliga – särskilt närmast vattnet – är dock uppenbar och en avtrappning av höjden mot söder vore att föredra; AGA:s huvudkontorsbyggnad måste tillåtas dominera. Att planen medger en 18 våningar hög byggnad vid strandkanten – enligt plantexten tänkt som en modern profilbyggnad - är ju en idag inte särskilt originell planide. Byggnaden fanns inte med i tidigare förslag och känns omotiverad såväl i det stora stadslandskapet – med Larsbergs- och Bergsåtrahöjderna med sin stadsbyggnad - som inom det låglänta AGA-området med sin industribebyggelse som måste få tillåtas dominera stadsbilden. Även i Värtans vattenrum skulle en hög byggnad här upplevas som främmande; Lidingölandets varierande front och gröna karaktär bryts drastiskt. Skall en byggnad med särskilt hög höjd tillåtas inom planområdet – vilket föreningen är mycket tveksam till – måste

lokaliseringen övervägas mycket noga och dess påverkan på landskap och industribebyggelse noggrant studeras och analyseras.

Med anledning av att området nyligen till största delen kommit i en enda fastighetsägares hand är det väsentligt att framhålla vikten av att projekteringen för den nya bebyggelsen sker med variation och att flera olika arkitektkontor involveras. Det föreslagna gestaltungsprogrammet, som även bör omfatta gårdsytor och allmän platsmark, kommer att få stor betydelse och måste redovisas innan planen ställs ut inför antagande. Hembygdsföreningen medverkar gärna i diskussionen kring detta program.

Den kulturhistoriskt värdefulla industribebyggelsen

Merparten av den äldre industribebyggelsen, väsentlig för förståelsen av AGA:s historia och betydelse, föreslås i planförslaget bevaras och få skyddsbestämmelser mot rivning och förvanskning. Anmärkningsvärt är dock att inte de bevarade värden i interiörerna som redovisas i den antikvariska förundersökningen föreslås skyddas (med undantag för matsalsbyggnaden som fått ett detaljerat interiörskydd). Det är också väsentligt – vilket också de föreslagna skyddsbestämmelserna medger – att möjlighet ges att återställa t ex de stora fönsteröppningar och glasade lanternintak som täckts in under 70-talet. Planen möjliggör en bred användning av den värdefulla bebyggelsen vilket är bra.

Det är ytterligt angeläget att också själva *maskinverkstaden* (222, 223, 224) skyddas av q-bestämmelser med rivningsförbud. Anläggningen är fundamental för värdet och förståelsen av industrilandskapet. Man måste som utgångspunkt ha ambitionen att det skall gå att sanera bebyggelsen. Den föreslagna varsamhetsbestämmelsen utgör inte tillräckligt skydd.

Hembygdsföreningens åsikt är att när man nu satsar stort på ett bevarat industrilandskap bör man fullfölja denna tanke med bevarande av fler byggnader som bidrar till det betydande industrihistoriska värdet.

Planförslaget innebär rivning av ett antal byggnader från den äldre tiden, väsentliga för förståelsen av AGA:s verksamhet. *Syrgasstationen* (163) är den enda kvarvarande byggnaden som minner om AGA:s grundläggande produktion. Det är svårt att förstå varför den kulturhistoriskt värderats lägre än de övriga äldre byggnaderna. Det vore mycket värdefullt om också denna byggnad kunde inordnas i planen. Detsamma gäller *snickeriverkstaden* (214) nära stranden med betydande arkitektoniska kvaliteter och ett läge som minner om att det för AGA-anläggningens lokalisering var viktigt med sjökommunikation. Planen bör sålunda omarbetas också i detta område – 18-våningshusets föreslagna läge är knappast förenligt med ett bevarande av snickeribyggnaden.

Väsentlig för förståelsen av AGA:s verksamhet är också *optiktornet* (provningstornet) (281) med en siktlinje mot Ekbacken där ännu ett fundament visar måltavlans läge. Tornet måste givetvis bevaras. Skälet härtill är förutom den utpräglade funkisarkitekturen också att den utgör den synliga delen av AGA:s bergverkstad som i sig är av stort industri- och försvarshistoriskt intresse. Läget för den rondell som planeras här måste anpassas till ett bevarande. Planen måste ge möjligheter härtill genom att byggnaden ges särskild användningsbestämmelse och q-bestämmelse.

Med glädje har hembygdsföreningen kunnat konstatera att den tidigare rivningshotade *matsalsbyggnaden* (108) från 1950-talet med sin stora väggmålning av Sven Erixson nu föreslås bevaras och skyddas av ingående skyddsforeskrifter. Föreningen är dock tveksam till

den omfattande utbyggnadsmöjligheten som planen redovisar, en sådan påverkar inte bara värdet av byggnaden i sig utan innebär också att sikten mot Brostugan i strandparken skymms. Behovet av en tillbyggnad måste analyseras och motiveras noggrannare.

Utanför AGA-tomten, men ingående i planen, ligger *Larsbergs brostuga* - en byggnad av stort kulturhistoriskt värde som vittnar om läget för den gamla broförbindelsen över till Stockholm från 1803. Hembygdsföreningen verkade för dess bevarande inför rivningshot på 1930-talet. Föreningen anser det inte acceptabelt att byggnaden i planförslaget ges en mycket generös tillbyggnadsrätt. En tillbyggnad skulle trots den föreslagna utformningsbestämmelsen helt förta byggnadens egenvärde och därtill innebära ett alltför stort ingrepp i Ekbackens parkmiljö. Den möjlighet att uppföra uthus som planförslaget innebär har föreningen ingen erinran mot. Någon form av användning måste kunna finnas för byggnaden utan tillbyggnad. En seriös användning bör klarläggas innan planen fastställs. Om detta ej är möjligt bör övervägas att utesluta Brostugan med tomt ur planförslaget.

Påverkan på kringliggande naturområden

I planområdets närhet finns två värdefulla naturområden, i öster Kappsta naturreservat och i väster Ekbacken. Kappsta är relativt utförligt behandlat i miljökonsekvensbeskrivningen där bl a risken för ökat markslitage påtalas. Hembygdsföreningen anser att det är utmärkt att konsekvenserna av det nya bostadsområdet för intilliggande områden belyses. Vid en jämförelse med Kappsta anser Hembygdsföreningen dock att motsvarande problematik i Ekbacken inte nog beaktats. Ekbacken är ett ”nyupptäckt” naturområde med en synnerligen värdefull lundvegetation. Föreningen delar inte uppfattningen att området inte skulle vara känsligt för ökat besöksstryck.

Sammanfattning

Hembygdsföreningen anser att planförslaget på ett positivt sätt sätter bevarande av AGA:s synnerligen värdefulla fabriksanläggning i förgrunden och har uppfattningen att området med sin blivande blandade användning säkerligen kommer att bli uppskattat. Till större delen har föreningen ingen erinran mot föreslagen gestaltning men förordar lägre bebyggelse särskilt vid Brostugevägens södra del. Föreningen är mycket tveksam till ett föreslaget 18-våningshus vid vattnet. För att den historiska förståelsen av fabriksanläggningen skall bli så fullgod som möjligt bör ytterligare några byggnader bevaras. Det gäller i första hand optiktornet, men också syrgasstationen och snickeriverkstaden. Föreningen anser det utomordentligt angeläget att maskinverkstaden ges skyddsbestämmelser och inte bara varsamhetsbestämmelser. Föreningen är tveksam till föreslagen tillbyggnad till matsalsbyggnaden och avstyrker bestämt föreslagen tillbyggnadsmöjlighet för Brostugan.

Magnus Anderberg
Ordförande
Lidingö Hembygdsförening

Marianne Råberg
Ordförande arbetsgruppen
Natur och Kultur

(Numreringen av byggnaderna refererar till den antikvariska förundersökningen)